

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/17 Fall 2016, p. 609-612

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11293>

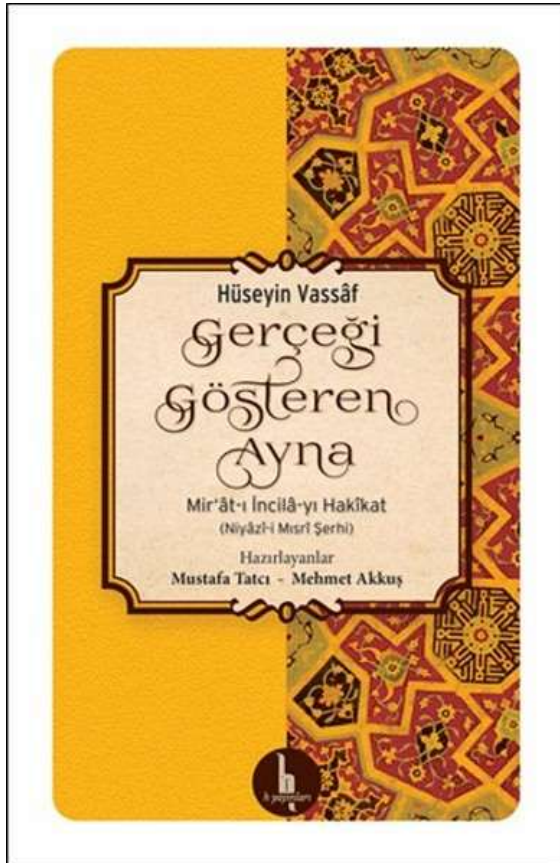
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

This article was checked by iThenticate.

AKKUŞ, MEHMET-TATCI, MUSTAFA (2016). HÜSEYİN VASSÂF GERÇEĞİ GÖSTEREN AYNA (MİR'ÂT-I İNCİLÂ-YI HAKÎKAT/NİYAZÎ-İ MISRÎ ŞERHİ), H YAYINLARI, İSTANBUL, 367 S.

*Selçuk ÖZTÜRK**

*Medhi her vezne uyan Hazret-i Mîsrîsin sen
Dil-i uşşâkı yuyan Hazret-i
Mîsrîsin sen
Âşkın dil-şode Vassâf seni çok
sevdi
Onu aşkınla yakan Hazret-i
Mîsrîsin sen*

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı, El-mek: slckozturk@ankara.edu.tr.

Şiir ağırlıklı bir karaktere sahip olan klâsik edebiyatımızın geçmişten günümüze intikal eden mirâsı içerisinde önemli yer tutan çok yönlü yazım türlerinden-geleneklerinden biri de “şerh”tir. Ali Nihad Tarlan şerh ile ilgili özetle şöyle der: “Hülâsa bir metin; onu meydana getiren sanatkârın iç benliğini ve o devrin husûsî karakterini bize vuzûh ile gösteren değerli bir vesikadır. Ondandır mümkün olduğunca istifâde etmeye çalışmalıyız.”¹

Edebiyatımızda “şerh türü/geleneği”ne baktığımızda, şiir şerhleri daha çok tasavvufî manzûmelerden müteşekkildir. İşte bu tasavvufî manzûmelerden biri de Halvetiyye Tarîkatı’nın Mısriyye kolunun kurucusu olan mutasavvıf şair Niyâzî-i Mısri’nin şiirleridir. Onun şiirleri, bütün tarikat çevrelerinde çokça beğenilmiş ve Hasan Sezâ-i Gülşenî, Mustafa Azbî, Mürîdzâde Mustafa Aczî, Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî, Harîrîzâde Mehmed Kemâleddin Efendi gibi birçok mutasavvıf şâir tarafından şerh edilmiştir. Hüseyin Vassâf Efendi de Niyâzî-i Mısri’nin şiirlerini çokça şerh eden mutasavvıf şâirlerden biridir.

Tanıtımını yapacağımız bu çalışma, “Destûr” kısmında Uşşâkî şeyhi bir bürokrat, çok iyi yetişmiş bir kalem erbâbı, Muhammedî bir âşık-ârif-i billâh bir âlim ve XX. yüzyılın yüzakı şahsiyetlerinden bir zât olarak takdim edilen Osmanzâde Hüseyin Vassâf Bey’in Niyâzî-i Mısri’nin; “Halk içre bir âyineyem herkes bakar bir ân görür” ve “İbn-i vaktem ben ebu’l-vakt olmazam” mısralarıyla başlayan iki gazelin şerh ettiği, *Mir’ât-ı Mücellâ-yı Hakikat* veya nâm-ı diğerle *İncilâ-yı Mir’ât-ı Hakikat* isimli ve günümüz ifadesiyle “Gerçeği Gösteren Ayna” başlığı ile yayımlanan eserdir.

Mustafa TATCI ve Mehmet AKKUŞ tarafından hazırlanan bu eser; yazarları tarafından “Destûr” denilen bir önsöz (V-X), Hüseyin Vassâf Bey’in hayatı ve eserlerinden bahseden bir bölüm (3-42), istifâde edilen kaynakların verildiği “Kaynaklar” kısmı (51-54), Hüseyin Vassâf’ın *Mir’ât-ı İncilâ-yı Hakikat* hakkında verdiği bilgilerin olduğu iki bölüm (55-75), “Halk içre bir âyineyem herkes bakar bir ân görür” gazelinin Hüseyin Vassâf Bey tarafından yapılan şerhin olduğu bir bölüm ve aynı gazelin Seyyid Muhammed Nûrî’l-Arabî tarafından yapılan şerhin olduğu diğer bölüm (77-225), “İbn-i vaktem ben ebu’l-vakt olmazam” mısraıyla başlayan gazelin Hüseyin Vassâf Bey tarafından yapılan şerhin olduğu bir bölüm ve aynı gazelin Seyyid Muhammed Nûrî’l-Arabî tarafından yapılan şerhin olduğu diğer bölüm (227-310), “Ekler” kısmı (311-322), Niyâzî-i Mısri’ye zamanın padişahı tarafından yazılmış iki Hatt-ı Hümayûn ve Niyâzî-i Mısri’nin Sultan Ahmet’e hitâben yazdığı mektubun olduğu “Hazret-i Mısri’ye Ait Tarihî Bazı Parçalar” isimli kısım (323-332) ve Hüseyin Vassâf Bey’in tarikat, zikir ve tekkeler ile ilgili yazdığı, dönemin hükûmeti tarafından yayımlanmış tarih ve üç kararnamenin aktarıldığı, dönemin Kırşehir ve Ardahan milletvekillerinin tekkelerin yaşattığı olumsuzlukları anlattığı, Şeyh Mehmed Ziyâ’nın tekkeler ve dervişler hakkında Muallim Haydar Bey’e yazdığı cevap niteliğindeki metnin olduğu yazıların ihtivâ ettiği “Tarikat, Zikir ve Tekkeler Hakkında” “Heyet-i Vekîlenin Tarihî ve Mühim Üç Karârı” “Tekâyâ ve Zevâyâ Hakkında Kararnâmedir” İlmiye Sınıfı ve İlmiye Kisvesi Hakkında Kararnâme” “Bî’l-Umûm Devlet Me’mûrlarının Kıyâfetleri Hakkında Kararnâme” “Tekkeler ve İsyân” “Küfrevî Tekkesi: Tekkeler Şenâati” “Sakal-ı Mübârek!” ve “Tekkeler, Dervişler Hakkında” isimli bölümlerden (333-367) oluşmaktadır.

TATCI ve AKKUŞ “Destûr” bölümünde, *Mir’ât-ı İncilâ-yı Hakikat*’in varlığından ilk defa Mustafa Uzun Hoca’nın 1985 yılında *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*’nde yayımlanmış olduğu ve Hüseyin Vassâf Bey tarafından Uşşâkî Şeyhi Mehmed Hazmî Efendi’ye hitâben yazılan mektupta bahsedilen “Şeyh Hüseyin Vassâf Efendi’nin Bir Mektubu” isimli makalesiyle haberdar olduklarını, şimdilik şerhin bilinen üç nüshası olduğunu, kendilerinin ise bu üç nüshanın ikisini gördüklerini, bu iki nüshanın asıllarının Bursalı Mehmed Şemseddin Efendi’nin

¹ TARLAN, A. Nihad (1982). “Metinler Şerhine Dâir”, *Edebiyat Meseleleri*, İstanbul, s. 191-204.

vârisleri tarafından satılmadan önce dostları olan Safiyüddin Erhan Bey tarafından kaybolmaması için birer kopyası alınarak saklandığını, yayımlanan bu şerhlerin Safiyüddin Bey'den alınan iki nüshanın kopyaları olduğunu belirtmiş ve *İncilâ*'nın Niyâzî-i Mısırî'nin şiirlerine yazılan şerhler içinde Muhammed Nûr Hazretlerine ait olan şerhten sonra en hacimli şerh olduğunu ifade etmişlerdir.

Eserin ilk bölümünde; Hüseyin Vassâf Bey'in ailesi, çalışma ve tasavvufî hayatı, araştırmaları, seyahatleri, vefâtı, eserleri, *İncilâ*'nın özeti, Hüseyin Vassâf Bey'in *İncilâ*'nın mukaddimesinde verdiği bilgiler ile yayımlanmış makale ve şiirlerinden bahsedilmekte, istifade edilen çalışmalar "Kaynaklar" başlığı altında verilmiştir. Eserin bundan sonraki bölümleri ise, *İncilâ*'nın günümüz alfabesine aktarılmış halidir. Hüseyin Vassâf Bey bu bölümlerin ilkinde, *İncilâ*'nın isimlerinin kimler tarafından verilip neden "**İncilâ**" denildiğini anlatmış; ikincisi ve üçüncüsünde ise bu şerhleri yazmaya -kendi ifadesiyle- niçin yeltendiğinden bahsetmiştir. Hüseyin Vassâf Bey bunları aktarırken, Sezâî-i Gülşenî'nin de "Halk içre bir âyineyem herkes bakar bir ân görür" mısraı ile başlayan gazel ile ilgili şerhi olduğunu ifade etmiş, eserin fihristini verip kendi başından geçen bir vakıayı anlatmış, okuyucudan bir ricâ ve "Halk içre bir âyineyem herkes bakar bir ân görür" mısraı ile başlayan gazelin bestelenip, dergâhlarda kuûd zikrinin sonunda güzel sesli zâkir tarafından okunduğundan bahsettiği bir zeyl ile bu üç bölümü sonlandırmıştır.

Eserin dördüncü bölümünde Vassâf, "Halk içre bir âyineyem herkes bakar bir ân görür" mısraı ile başlayan gazelin şerhini yapmıştır. Bu şerhi yaparken Sezâî-i Gülşenî'nin yaptığı şerhi de aktarmıştır. Vassâf, gazeli cümle halinde değil kelime kelime şerh etmiş ve kelimelerin menşei ile anlamlarını verip; *İhyâ, Minhâcû'l-Fukarâ, Rûhü'l-Mesnevî, Hikem-i Atâiyye, Lübbü'l-Lüb, Maârif, El-Munkızu mine'd-Dalâl, Fütûhât, Meslekü't-Talibîn, Kitâb-ı Vakâat, Mir'âtü'l-Esmâ* vb. gibi birçok önemli tasavvufî eserden yararlanmıştır. Bunun yanında Mevlânâ, Süleyman Çelebi, İsmail Hakkı Bursevî, Sezâî-i Gülşenî, Nâilî-i Kadîm, Himmet-i Bayrâmî, Şeyh Gâlib, Hakânî, İbrâhim Halvetî vb. gibi önemli mutasavvıf şairlerin şiirlerinden örnekler de verilmiştir. Ayrıca âyet ve hadîsler ile tasavvufî sözlerden de yararlanılmış; Arapça-Farsça ibâreler hem kendi harfleri ile hem de Türkçe karşılıkları ile kimi zaman şerh içinde kimi zaman da dipnotlarda verilmiştir. Şerh, Hüseyin Vassâf'ın imzası ve şerhin müsvedde-temize çekme tarihleri ile sonlandırılmıştır.

Eserin beşinci bölümünde Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî'nin ilk gazele yaptığı şerh verilmiş, altıncı bölümünde "İbn-i vaktem ben ebu'l-vakt olmazam" mısraı ile başlayan ikinci gazelin şerhi yapılmıştır. Vassâf bu şerhte de ilk şerhte kullandığı yöntemi kullanmıştır. Bu şerhin ilk şerhten tek farkı ise, Sezâî-i Gülşenî'nin bu gazele yapılan bir şerhinin olmamasıdır. Şerh; "Hitâmuhû Misk" başlığı ile verilen ve Niyâzî-i Mısırî'nin bir gazeli ile bu gazeline Mehmed Şemseddîn Efendi tarafından yapılan tahmîsin ve Niyâzî-i Mısırî'nin methiyesinin bulunduğu, Vassâf'ın "Kasîde-i Mısıriyye" adlı methiyesi ile şerhin müsvedde-temize çekme tarihleri ile sonlandırılmıştır. Yedinci bölümde ise, Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî'nin ikinci gazele yaptığı şerh verilmiştir.

Sekizinci bölüm "Ekler"e ayrılmış, burada Mehmed Şemseddîn Efendi'nin ilk gazele yaptığı tahmîs, Niyâzî-i Mısırî'nin gazellerine yazılan şerhler, Mehmed Ali Aynî'nin Mısırî'ye yazdığı kasîde ile aynı şairin Şeyh İzzî-i Kâdirî'ye yazmış olduğu ve Vassâf'ın "İzzî" ismi yerine "Mısırî" diyerek aynen aktardığı methiye, bu methiyeye eklediği beyitler ve bu beyitlere Mehmed Şemseddîn Efendi tarafından yazılan tahmîs ile Vassâf'ın Mısırî'ye yazdığı rubâîler verilmiştir.

Eserin dokuzuncu bölümünde; Vassâf'ın tarikat, zikir ve tekkeler hakkındaki görüşleri, onuncu bölümde "Tekke, Zaviye ve Türbelerin" kapatılması ile ilgili resmi gazete beyânı ve dönemin hükümeti tarafından çıkartılan üç kararname ve kalan bölümlerde ise, Kırşehir ve Ardahan milletvekillerinin tekkelerin yaşattığı olumsuzlukları anlatan yazıları ve Şeyh Mehmed Ziyâ'nın tekkeler ve dervişler hakkında Muallim Haydar Bey'e yazdığı cevap niteliğindeki metin aktarılmıştır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/ 17 Fall 2016

TATCI ve AKKUŞ'un yayıma hazırlamış olduğu bu nâdide eser, edebiyata ve tasavvufa meraklı okuyucularını beklemektedir...

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Öztürk, S. (2016). “Akkuş, Mehmet-Tatçı, Mustafa (2016). Hüseyin Vassâf Gerçeği Gösteren Ayna (Mir'ât-ı İncilâ-yı Hakikat/Niyazî-i Mısırî Şerhi), H Yayınları, İstanbul, 367 s.”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Mehmet Akkuş Armağanı) Volume 11/17 Fall 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11293>, p. 609-612.